

Заповідні природні

З висоти пташиного польоту Суми нагадують місто-парк з мереживними острівками оксамитової зелені, яка замилувалася своїм віддзеркаленням у лазурових блюдечках водойм. Неповторними перлинами та окрасою міського середовища є об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення. Наразі охороною, розбудовою й збереженням цих унікальних природних комплексів опікуються підприємства, установи та організації, у веденні яких вони перебувають. Це важливо й відповідально, бо за створенням кожного з об'єктів криється наполеглива праця багатьох поколінь сумчан та їх велике бажання – зробити життя городян більш комфортним та екологічно безпечним. Тож познайомимося ближче з об'єктами природно-заповідного фонду міста Суми – міста над Пселом

«БУДИНОК-МУЗЕЙ А.П. ЧЕХОВА», пам'ятка садово-паркового мистецтва, вул. Чехова, 79

Літературний куточок

Територія парку-пам'ятки площею 2,3 га, розташована навколо колишньої садиби поміщиків Лінтварьових, у яких наприкінці XIX століття орендував одну з будівель великий російський письменник А.П. Чехов (1860–1904).

З 29 січня 2014 року об'єкт занесено до природно-заповідного фонду місцевого значення. На території садово-паркового комплексу знаходиться водний об'єкт, що входить до архітектурного ансамблю, котрий має велику наукову, культурну та історичну цінність і для Сумщини, і для України.

Цей чарівний куточок сумської землі, пов'язаний із життям і творчістю А.П.Чехова, з любов'ю описаний у творах всевітньо відомого письменника й драматурга. Лучанська садиба, де поселилися Чехови, була розміщена на березі ріки Псел і зразу зачарувала письменника. «Уж очень у меня хорошо, так хорошо, что и описать нельзя! Природа великолепно, всюду красиво, простора пропасть, люди хорошие, воздух теплый», – писав він В.Г.Короленку.

Саме в цій садибі на лоні природи Чехов дописував оповідання «Житейская мелочь» («Неприятность»), написав водевіль

Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Веретенівський» розташований на території коледжу Сумського національного аграрного університету. Його адміністрація забезпечує низку робіт з утримання, санітарного прибирання території парку.

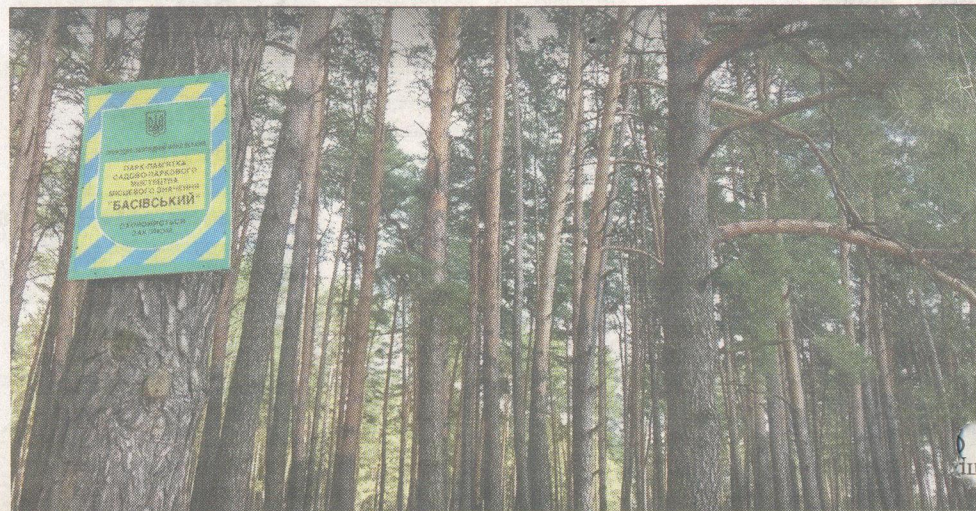
В 2007 році у рамках співпраці Сумської міської ради зі СНАУ було ухвалено рішення, яке передбачало за кошти міського бюджету зробити реконструкцію, облаштування об'єкта, розробку технічної документації щодо визначення площі парку, встановлення його меж. Але, на жаль, до цього часу цей проєкт з утримання та реконструкції парку так і не вдалося втілити в життя.

БОТАНІЧНИЙ САД
СДПУ ім. А.С.Макаренка,
вул. 20 років Перемоги

Колекція з усього світу

Цей ботанічний сад був закладений в 1934-1936 роках на території колишнього села Оболонське. З лютого 1996 року його зареєстровано за СумДПУ ім. Макаренка, й понині він знаходиться у його віданні.

Зелені володіння університетського ботанічного саду розкинулися на площі 4,76 га на плакорній ділянці та на схилах долини р. Стрілка з вилугуваними чорноземами. Колекція рослин тут унікальна — понад

ІСТОРИЯ ПІД ПРИХИСТОМ ДЕРЕВ. У затінку галявин парку „Басівський” збереглися архітектурні та природні цікавинки та пам'ятки

СТУДЕНСЬКИЙ ПАРК. У ботанічному саду СумДПУ ім. А.С. Макаренка ведеться науково-дослідна робота та проводяться цікаві благодійні акції

лочь» («Неприятность»), написав воєвіль «Трагик поневоле», п'єси «Леший», «Рассказ неизвестного человека», виношував задумки оповідання «Учитель словесности», повісті «Нудна історія» і багато інших творів.

Садиба Линтварьових не збереглася, залишився тільки-но одноповерховий будиночок з чотирма білими колонами. На ньому мармурова дошка з написом: «В цьому домі в 1888-1889 рр. жив і працював великий російський письменник Антон Павлович Чехов».

 «**ВЕРЕТЕНІВСЬКИЙ**», парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва, с. Веретенівка

Відпочинок біля джерела

Веретенівський парк був закладений у 1904 році, а нині його володіння розкинулися на площі розміром більше 18,2 га. Парк створений за підтримки земського вчителя Федора КАТУКОВА та його учнів. У минулому на території парку восени відбувались різноманітні виставки досягнень сільськогосподарського виробництва Сумської області, а у 1972 році Веретенівський парк отримав статус заповідного. У 70-х роках тут висадили березову алею. У центральній частині парку й понині росте яблуневий сад.

Також у парку збереглося багато дерев, яким понад 100 років, а через його територію протікає річка Попадька, що впадає в річище Сумки. У тихоплинній заплаві водойми в'ють гнізда крижні та лиски.

Особливого колориту парку надають хвойні види дерев: ялина, сосна, модрина європейська та псевдотсуга Мензиса - вічнозелене північноамериканське хвойне дерево. Також є багато листяних дерев: ясен, дуб, в'яз, липа, клен, вільха, верби та тополі. У парку знайшли прихисток дикі тварини: заєць сірий, білка звичайна. На території парку є джерело, водою з якого люблять смакувати місцеві жителі.

ми. Колекція рослин тут унікальна — понад 1100 видів, з яких лише 360 є представниками місцевої флори, а інші — екзотика з Північної Америки, Закавказзя, Малої Азії, Центральної Європи, Далекого Сходу, Південно-Східної Азії, Середньої Азії, Сибіру. Варто підкреслити, що ботанічна колекція налічує 168 видів рідкісних та зникаючих рослин, а 55 — такі, що занесені до Червоної книги!

Гордість саду — бузковий сад з рідкісними видами. Не менш цікаві й цибулеві рослини, які цвітуть по черзі з ранньої весни до пізньої осені. А найбільш широко у колекції представлено сімейство троянд. Ось вже декілька років поспіль навесні в ботанічному саду радують й дивують відвідувачів своїм неповторним ароматом квітучі магнолії.

Велике значення ботанічного саду у тому, що тут зібраний генетичний матеріал для розведення рідкісних видів рослин з їх наступним поверненням в дику природу. Сад підтримує міцний зв'язок з 52 ботанічними садами України та закордоння, що дозволяє постійно поповнювати його рослинний фонд.

Колекційні зібрання розміщені на ділянках дендрарію, у відділах квітково-декоративних рослин, методики біології, лікарських рослин, сільськогосподарських рослин. Науково-дослідна робота у ботанічному саду здійснюється за такими основними напрямками: розробка оптимальних методик культивування рідкісних видів рослин, вивчення особливостей розмноження і поширення адвентивних видів, інтродукція рослин, селекція та генетика. Крім цього, ведуться дослідження в галузі агрохімії та захисту рослин.

Як дбайливий господар, адміністрація СумДПУ ім. Макаренка проводить різноманітні акції з метою привернення уваги громадськості до проблем розбудови та збереження цієї зеленої перлини нашого міста. Так, під час буйного цвітіння бузку, тюльпанів, первоцвітів сад гостин-

науково-дослідна робота та проводяться цікаві благодійні акції

 ЗАМОРСЬКА ХВОЯ. Особливого колориту парку «Веретенівський» надає багата колекція хвойних дерев, які привезені з різних куточків планети й чудово прижилися на сумській землі

но запрошує гостей, які таким чином зустрічають весну й пробудження природи.

 «**ПАРК АСМОЛОВА**», парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення, пл. Троїцька, 14.

Історична здравниця

Колись у відомого цукрозаводчика Харитоненка був хазяйновитий управитель Іван Асмолов, саме він заклав парк на Троїцькій площі. В кінці 19-го та на початку 20 століття цей район міста стали активно заселяти заможні люди, а Іван Асмолов був одним з них.

Окрім зведення модного будинку, управитель заклав дивовижний парк з водоймами, які населив екзотичними рибами, білими й чорними лебедями. Власник старанно збирав, привозив і замовляв рослини зі всього світу. На території парку було багато клумб, стежок і доглянутих доріжок. На жаль, з приходом більшовиків частина парку була вирубана, а інша - недоглянута частина - прийшла в запустіння. Господарський будинок переходив з рук в руки й в середині Другої світової війни став

лікарнею. Після війни парк оновили: завезли нові рослини, оновили стежки-доріжки. До квітня 2008 року це місце було відоме як Сумський парк, після чого йому повернули історично-правильну назву - Парк Асмолова. Зараз його територія площею 5,4 га, де росте близько 90 видів рослин, відкрита для відвідувачів. З 2001 р. парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Парк Асмолова» зареєстрований за КЗ Сумської обласної ради «Сумський обласний спеціалізований диспансер радіаційного захисту населення».

З харитоненківських часів тут збереглися декілька столітніх лип, каштанів, в'язів, дубів, сосен.

 «**БОТАНІЧНИЙ САД МІСЦЕВОГО ЗНАЧЕННЯ «ЮНАТІВСЬКИЙ»**, вул. Харківська, 13.

Оазис для дітей

Ідея створення ботанічного саду зародилася у педагогів Сумського міського центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді. У 2010 році цю ініціативу

ДИВА міста Суми

ПРИРОДНА ЕКЗОТИКА. Серед родзинок Парку Асмолова – дерево гінґко, котре у дикому виді росте лише в Китаї, тис ягідний, деревина якого дуже міцна й не гине у воді, але при цьому й не тоне

ТУРИСТИЧНИЙ МАГНІТ. Будинок-музей А.П. Чехова, розташований на мальовничій околиці Сум, – один із найпопулярніших туристичних об'єктів

встановлені межі та закріплена територія, яка дорівнює площі 34,6 га.

До паркової території входить частина заплави річки Псел, рівнинна та схилові частини та надзаплавна тераса на її лівобережжі.

Архітектурно окрасою парку є зведений у 19 ст. садибно-парковий комплекс заміського володіння дружини бригадного генерала поміщиці П. М. Штеричевої. Садиба побудована за проектом відомого харківського архітектора О.О Паліцина, а його талановитий учень В. І. Ярославський втілював задум свого наставника в життя.

Маєток побудований у псевдоготичному стилі, що представляв рідкісне явище до середини 19 століття. Головний будинок ансамблю поєднувався з асиметричним мальовничим плануванням всього комплексу споруд. Поблизу будинку знаходився квітник і фруктовий сад. Садибний парк був створений у пейзажному стилі, з використанням штучного ландшафту.

На жаль, споруди парку не дожили до наших днів. Збережений палац-пам'ятка архітектури зазнав численних змін, пожеж, реставрацій, капітальних ремонтів.

Значна частина старих дерев була знищена стихією – ураганом 1957 року. З деревдовгожителів збереглися поодинокі сосни звичайні та клени гостролистні, а в східній частині парку на плакорній ділянці віддалено один від одного стоять 20 могутніх дерев дуба звичайного, яким вже понад сто років.

У складі деревних насаджень нинішнього Басівського парку поширені місцеві породи та деякі екзоти. З видів немісцевого походження тут знайшли пристановище тополя бальзамічна родом з Північної Америки, липа широколиста, поширена в Закарпатті, Прикарпатті, Опіллі, Волинському і Західному лісоотепу, бархат амурський, батьківщиною якого є Далекий Схід.

«Дуб на вул. КІРОВА» (Г.Кондратьєва, 127), «Дуб на вул. Антонова» (О.Аніщенко, 3/1) та «Дуб на Петропавлівській», вул. П.-Павлівська, 102.

Три могутні велетні

Орієнтовний вік велетня на Петропавлівській, за яким закріплена ділянка розміром 0,0063 га – близько 400 років, тобто дерево старше за наше місто! І як йому вдалося виціліти і дожити до наших часів – загадка. Адже, виходячи з історичних відомостей, Суми будувалися саме з дубового лісу, який, ймовірно, густо ріс навкруги. В нотатках засновника міста Герасима Кондратьєва згадується: «Місто Сумин з дубового лісу ...». Старим дубам, які ростуть по вул. Олександра Аніщенка та Герасима Кондратьєва, близько 250 років. Є відомості, котрі свідчать, що колись тут діяло меблеве виробництво.

Ці ботанічні пам'ятки природи відносяться до об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення та знаходяться під опікою КП «Зелене будівництво». Природні пам'ятки мають установлені межі, визначені площі земельних ділянок. Кожен з красенів дубів огорожений, також біля них встановлені відповідні інформаційні знаки. Щорічно із міського бюджету виділяються кошти на проведення спеціальних заходів з догляду за ними. Систематично обрізаються сухі гілки, здійснюються профілактичні лікувальні заходи та ін.

Варто додати, що дуб – один з архетипів українства. В народній творчості часто зустрічаємо порівняння: козак, мов дуб сильний і здоровий, парубок молоденький, як дуб зелененький. Стійкість, мужність, багаторська сила, міцне здоров'я, невмирущість, довговічність – усі ці епітети, пов'язані із дубовою короною, яка ототожнює Всесвіт у єдності просторових часових площин.

ЛІСОВІ НАСАДЖЕННЯ

РУКОТВОРНЕ ДИВО. «Юннатівський» сад став навчальним центром для юних сумчан і туристичною окрасою міста

УКРАЇНЬСЬКА МІЦЬ. Дуб на Петропавлівській – справжній оберіг нашого рідного міста

підтримали відділ екології та енергозбереження Сумської міської ради й Державне управління екології та природних ресурсів в Сумській області. Через два роки його офіційно занесено було до переліку туристичних об'єктів м. Суми. З того часу «Ботанічний сад «Юннатівський» площею майже 1,3 га став справжнім дивом зеленого світу. З 24 лютого 2012 він знаходиться у віданні Центру еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді управління освіти науки Сумської міської ради.

Нині на території ботанічного саду можна побачити 300 видів кактусів, доглянути квітники з різноманітним квітково-декоративних, лікарських рідкісних та екзотичних рослин, міні-ферма, на якій у загонах мешкають близько 20 видів сільськогосподарських тварин та птахів.

Надання заповідного статусу дало можливість забезпечити утримання та розвитку об'єкту природно-заповідного фонду «Ботанічний сад місцевого значення «Юннатівський» за кошти фонду охорони навколишнього природного середовища міста Суми.

У Ботанічному саду щорічно оновлюється обладнання для проведення науково-дослідних робіт, закуповуються оздоблювальні та будівельні матеріали, клітки, волвери та акваріуми, здійснюється поповнення колекцій ботанічного саду рідкісними видами тварин, птахів та багаторічними й зникаючими рослинами.

Згідно з чинним законодавством України об'єкт охороняється як національне надбання, для якого встановлюється особливий режим охорони, відтворення і використання. Разом з природоохоронною має особливу наукову, естетичну, рекреаційну, пізнавальну, еколого-освітню, виховну та історико-культурну цінність.

„БАСІВСЬКИЙ“, парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення, вул. Санаторна, 2.

Хвойне натхнення

Парк-пам'ятка був закладений у 19 столітті на південній околиці міста Суми, в районі колишнього села Баси. З січня 2009 року

кому і Західному лісоству, бархат амурський, батьківщиною якого є Далекий Схід, Японія та Китай та північноамериканські види — горіх сірий, катальпа бігнонієвидна, ялина колюча, яка походить зі східної частини Північної Америки, виходець із Сибіру — карагана дерев'яниста, із Центральної Європи — модрина європейська, із Балкан — бузок звичайний, із Греції — гіркокаштан звичайний. На території парку ростуть також черемха віргінська, чагарники таволга самосилолиста, пухироплідник калинолистий, сніжноглідник прирічковий. Всього на території парку нині зростає 32 види дерев і чагарників.

Наразі територія садово-паркового мистецтва «Басівський» підпорядкована декільком власникам. А саме: Сумському обласному центру акушерства, гінекології та репродуктології, Сумському державному університету КП «Зелене будівництво». До речі, саме спеціалізоване комунальне підприємство Сумської міської ради «Зелене будівництво» здійснює роботи у парку «Басівський» на площі 26,7 га.

«ГРУПА ЕКЗОТИЧНИХ ДЕРЕВ», пам'ятка природи місцевого значення, вул. Люблінська, 17.

Екзотичні старожили

Ще одна ботанічна пам'ятка нашого міста знаходиться у веденні Обласної ветеринарної лабораторії. На території подвір'я ветлабораторії росте група екзотичних дерев, які займають площу 0,0336 га. Близько ста років тому їх посадив біля своєї тодішньої садиби місцевий поміщик. Й до наших днів тут зеленіють могутні крони дерев-старожилів. У цій порівняно невеликій колекції є дійсно унікальні екзотичні види дерев. А саме: гінкго двохлапасте, канадське кавове дерево, бундук, пірамідальний дуб та чотири сторічні красуні-липи голландські.

„ЛИПОВІ НАСАДЖЕННЯ“, ботанічна пам'ятка природи місцевого значення, вул. Петропавлівська

Спадок часів Харитоненка

Закладка липової алеї, що знаходиться по вул. Петропавлівській припадає на квітень-травень 1892 року. Як свідчать історичні хроніки, однорічні липки висадили вихованки дитячого притулку Наталі Максимівни Харитоненко Відомства імператриці Марії. Така благородна справа - знак вшанування пам'яті померлого восени 1891 року почесного громадянина міста Суми – Івана Герасимовича Харитоненка,

На той час сама вулиця закінчувалася у районі нинішнього будівельного коледжу, а перед кладовищем був пустир (Петропавлівський вигін). Таким чином, посаджена липова алея продовжила вулицю Петропавлівську.

На сьогодні липки, як їх любовно величать сумчани, ростуть на території площею 0,9840 га. На думку краєзнавців та екологів, по цінності їх можна поставити поруч із Парком Асмолова. Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення „Липові насадження” знаходяться у віданні КП «Зелене будівництво».

У 2003 році велике занепокоєння громадськості міста викликало розширення проїзної частини вулиці Петропавлівська. На щастя, реконструкція вулиці пройшла безболісно для лип й міська влада зберегла ботанічну пам'ятку.

Й нині цей район міста радує гостей обласного центру та корінних мешканців у всі пори року: восени – поетичним шурхотом опалого листя; узимку – чорно-білою графікою стовбурів, присипаних снігом; навесні – зеленим шумом перших блискучих листочків; а у липні, зоряному часі алеї, – духмяно-п'янким ароматом цвітіння та медовою роботою бджіл.

3 млн 845 тис. грн коштів міського бюджету Сум за період 2011-2017 рр. було виділено на збереження заповідно-охоронних об'єктів міста